

شناسایی ظرفیت توسعه مشاغل خانگی برای همسران زندانیان استان های کشور

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۰۷/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۰۸/۰۹)

دانیال زارعی

کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه شهرکرد

چکیده

توسعه مشاغل خانگی در سطوح مختلف از جمله اهداف توسعه در هر کشور به ویژه نظام های حقوقی و اقتصادی در حال توسعه بوده است. در ایران نیز به صورت عمومی و نه به شکل استقلال یافته قوانین و مقررات و ضوابطی در این راستا تعریف و تبیین شده است. پرسش اصلی این پژوهش آن است که توسعه مشاغل خانگی برای همسران زندانیان چه آثار و عواقبی دارد. در این راستا این فرضیه به اثبات رسید که توسعه مشاغل خانگی موجب توسعه اقتصادی و افزایش سطح رفاه شده و نقش پیشگیرانه اجتماعی در زندان خواهد داشت. روش پژوهش به صورت توصیفی تحلیلی می باشد.

واژگان کلیدی: زندان، توسعه مشاغل، زندانی، همسران زندانی

امروزه بیکاری بیش از پیش به منزله مهم ترین نشانه توسعه ناکافی در کشورهای جهان سوم مشاهده می شود. در بسیاری از کشورها بیکاری آشکار در مناطق شهری دامن گیر بخش وسیعی از نیروی کار و به ویژه افراد ۱۵ تا ۲۴ سال است. بخش های وسیعی از نیروی کار در شهرها و روستاها گرفتار کم کاری (اشتغال ناقص) هستند، به این معنا که منابع و فرصت های لازم برای افزایش درآمدهای شان را ندارند و نمی توانند آن را به سطحی برسانند که با درآمد افراد دارای مشاغل شهری در بخش مدرن مقایسه شدنی باشد. ساختار جمعیتی نیروی بیکار نشان می دهد که بیکاران بیشتر از سه گروه افراد فارغ التحصیل دانشگاهی، زنان سرپرست خانوار و جوانان بدون شغل هستند، که غالباً از اقشار آسیب پذیرند. زنان نیمی از جمعیت را تشکیل می دهند و دوسوم از کارهای انجام شده در جهان به دست آنان صورت می گیرد، با این حال فقط یک دهم درآمد جهانی به آنها تعلق دارد. براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ سهم اشتغال زنان ۱۱/۵۹ درصد بود. با وجود اهمیت جایگاه زنان روستایی در توسعه پایدار روستا، فقط ۱۵/۰۳ درصد شاغلان روستایی را تشکیل می دهند براساس پژوهشی که سازمان دیده بان جهانی کارآفرینی (۲۰۰۲ میلادی) با در نظر گرفتن ۳۷ کشور جهان انجام داده است، توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط منجر به کاهش معنادار نرخ بیکاری می شود و سهم کسب و کارهای کوچک در کاهش بیکاری به طور متوسط ۳۰ درصد است. از مشاغل کوچک و متوسط می توان به مشاغل خانگی اشاره کرد. طرح توانمندسازی اقتصادی خانواده های زندانیان مبتنی بر الگوی نوین توسعه مشاغل خانگی به استناد بند ت و ب مواد ۸۰ و ۱۰۲ قانون برنامه ششم توسعه، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، دستورالعمل اجرایی قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و همچنین الگوی نوین توسعه مشاغل خانگی تدوین شده است. این طرح براساس

قراردادی به شماره ۷۵۲۷۵ مابین انجمن حمایت زندانیان و سازمان تجاری سازی فناوری و اشتغال دانش آموختگان جهاد دانشگاهی و با نظارت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در تاریخ ۲۹ تیرماه ۹۸ برای ۱۰۰ نفر از خانواده های زندانیان شهر تهران و به مدت یکسال در حال اجرا است. طرح در سه مرحله بررسی، شناسایی و اولویت بندی مزیت های استان، توانمندسازی متقاضیان مشاغل خانگی، اتصال به بازار و پایدارسازی مشاغل خانگی اجرا خواهد شد.

بخش اول: زندان در نظام حقوقی غرب

در قرون وسطی، به مجازات ها به عنوان کفاره ی گناهان نگریسته می شد. در این دوران برای جرائم، کیفرهای سخت همراه با تعذیب و شکنجه در نظر گرفته می شد. تحول در سیستم مجازات ها در تمام اروپا از اواخر قرن هیجدهم شروع شد و استفاده از زندان گسترش یافت. وسعت اعمال کیفر زندان در اروپا و پیشرفت آن، موجب برانگیختن گروهی از متخصصان و نظریه پردازان گردید که سرانجام مکتب زندان ها را پس از مطالعه ی زوایای گوناگون، شرایط و آثار زندان به منظور ارائه ی پیشنهاد های علمی تر و استفاده از روش های مورد نظر، پایه گذاری کرد. «شارل لوکاس^۱ و «دومتز^۲» و «بن ویل دومارسنگی^۳» بنیان گذاران مکتب زندان ها می باشند؛ که به مطالعه ی علمی مجازات و کوشش در شناخت وسایل مناسب مجازات می پردازند. (خلیلی، ۱۳۹۶: ۳۲) این افراد، سلب آزادی را بهترین نوع مجازات می دانستند چرا که تقسیم پذیر (زندان موقت، زندان دائم)، چاره پذیر، عبرت انگیز بوده و بالاخره اصلاح اخلاقی مجرم را فراهم می آورد. با این وجود زندان عمومی مضرات فراوان داشت؛ و برای کاستن آثار مخرب زندان عمومی، عده ایی از اندیشمندان به زندان انفرادی توجه کردند. تحت تأثیر اندیشه های جان هوارد در پایان سده ی هفدهم، کامل ترین

^۱. Charles Lucas

^۲. Dumets

^۳. Bonneville de Marsangy

رژیم زندان انفرادی در زندان مدل ساخته شده در فیلادلفیا به اجرا درآمد. که به آن سیستم پنسیلوانیایی گفته می‌شد. رژیم زندان انفرادی این مزیت بزرگ را دارد که مانع درهم و با هم زیستن و فساد محکومان در زندان می‌گردد. ولی در عوض از نظر روانی افسرده‌کننده است و هزینه‌ی بالایی را می‌طلبد. سیستم دیگر که در این دوران به وجود آمد سیستم زندان ابورنی بود. این سیستم برای اولین بار در سال ۱۸۱۶ م، در زندان ابورن سازمان‌دهی شد که ترکیبی از دو رژیم قبلی است (یعنی زندان انفرادی و زندان مشترک). سیستم زندان انفرادی نتوانست موفق باشد چرا که از یک سو نمی‌توانست بازسازی اجتماعی را تأمین کند و از دیگر سو، احتمال ابتلاء به جنون و خودکشی در زندانیان افزایش یافت؛ و هم‌چنین آمار و ارقام، حکایت از این داشت که جرم و بزه روز به روز افزایش می‌یابد. (حسینی، ۱۳۹۸: ۴۱) سیستم دیگری نیز تحت عنوان نظام تدریجی یا ایرلندی به وجود آمد. این سیستم نخستین بار در سال ۱۸۲۸ م، از فکر وزیر درباری فرانسه به نام هیردونویل سرچشمه گرفت، ولی پس از وی در سال ۱۸۴۰ م، به وسیله‌ی یک انگلیسی به نام کاپیتان ماکونوشی به اجرا درآمد. بالاخره در اواخر قرن بیستم پیشنهادهای جدیدی که به طور کل مجازات‌ها را متحول می‌ساخت ارائه گردید. چندین مدل در دو گردهمایی مهم مطرح شدند؛ یکی در نهمین کنگره‌ی بین‌المللی جرم‌شناسی سپتامبر ۱۹۸۳ م، در وین، با عنوان «سیاست‌ها و طرز کنترل اجتماعی غیر کیفری و غیر رسمی جرم» و دیگری در گردهمایی ژوئن ۱۹۸۷ م، در مونترآل، پیرامون «لغو نظام کیفری». (توسلی، ۱۳۹۹: ۷۴)

بند اول: مدل آمریکای شمالی

اساس این نظام بر میانجی‌گری بین بزه‌دیده و بزه‌کار است. این مدل با کنار گذاشتن تدریجی زندان و خصوصاً ترک اجرا و اعمال آن موافق است. برخی از نویسندگان توصیه می‌کنند که کیفر زندان برای عدم پرداخت جریمه و یا برای جرائم کوچک حذف شود. در این سیستم شوراهای

مردمی برای «حل و فصل دوستانه‌ی اختلافات» میان «بزه‌کار و بزه‌دیده» به‌ویژه در مورد جرائم علیه مالکیت، جایگزین دادگاه‌ها می‌شوند.

بند دوم: مدل ایتالیایی آلمانی

این مدل قدرت تام دولت را زیر سؤال می‌برد و بر پایه‌ی انتقاد از نظام موجود استوار است. این مدل به «حق انحصاری دولت در مجازات» ایراد گرفته، آرزوی جلوس و ظهور جامعه‌ایی را می‌کند که در زمینه‌ی سیاست جنایی اولویت را بیشتر به امر پیشگیری بدهد تا سرکوبی بزه‌کاری.

بند سوم: مدل هلندی

این مدل توسط لوک هولسمن در فرانسه و با انتشار کتاب کوچک در سال ۱۹۸۲ م، تحت عنوان کیفرهای بی‌ثمر مشهور شد. هولسمن خواستار لغو نظام کیفری است و از «وضعیت‌های مسئله‌دار» به‌جای واژگان سیاست جنایی جنحه و جنایت سخن می‌گوید.

سه مدل مطرح شده استفاده از نهادهای اجتماعی را به‌جای نظام‌های کیفری پیشنهاد می‌کنند که تحت عنوان «عدالت ترمیمی» مطرح است، بدین ترتیب، با گذشت زمان تجربه نشان داد که زندان‌ها در تأمین اهداف خویش شکست خورده‌اند؛ اصلاح و بازپروری نهتنها تأمین نمی‌شود بلکه خود زندان و مسائل و مشکلات ناشی از آن به یکی از معضلات جوامع تبدیل شده است. به همین منظور مکاتب جدید، در راستای الغا و یا کاهش استفاده از زندان تأکید می‌کنند و می‌کوشند اصلاح و بازپروری را بر عهده‌ی سایر ارگان‌ها قرار دهند؛ و زندان‌ها فقط در تأمین نظارت و کنترل به کار گرفته شود. (حاجی تبار فیروز جایی، ۱۳۹۶: ۵۵)

بخش دوم: زندان در نظام حقوقی ایران

ایران مهد تمدن‌های بزرگ و گهواره‌ی حکومت‌های بزرگ دنیای باستان است. بابلیان و سومریان که قدیمی‌ترین قانون‌نامه‌های کشف شده متعلق به آنان است بر بخشی از ایران حکومت می‌کردند. که قانون‌نامه‌ی حمورابی گواه بر این مدعاست. از سوی دیگر، هخامنشیان که بر بخش اعظم دنیا حکومت می‌کردند و مقتدرترین حکومت زمانه‌ی خویش بودند، بنیان‌گذاران و مؤسسان حقوق بشر در دنیا هستند. چنان‌که منشور کوروش کبیر اولین متن حقوق بشر در دنیاست. به دنبال ظهور اسلام و ورود آن به ایران، مبانی حقوق ایران با آموزه‌های دین مبین اسلام عجین گردید. اسلام دین اجتماعی است و در تمامی بخش‌های زندگی اجتماعی انسان دستور و برنامه دارد. اسلام دین رسمی مردم ایران گردید و تدوین قانون‌نامه‌ها در حکومت‌های بعد از اسلام بر طبق آموزه‌های دینی انجام پذیرفت. در مورد وضعیت زندان‌ها در ایران باستان، اطلاعات چندانی در دسترس نیست. ولی آن‌چه آشکار است این است که ایرانیان، همانند سایر ملل از زندان به عنوان مجازات اصلی استفاده نمی‌کردند. (اسدی، ۱۳۹۵: ۴۵) در عصر ساسانیان در خوزستان قلعه‌ی مستحکمی وجود داشت که آن‌را انوشیروان یا قلعه‌ی فراموشی می‌نامیدند که نام آن را هم، نباید کسی بر زبان می‌راند. فستوس بیزانسی فاجعه‌ی فوت آرشاک پادشاه ارمنستان را حکایت کرده است که در قلعه‌ی فراموشی جان داد. در عصر ساسانیان، مجازات زندان کاربرد زیادی نداشته است اما، در این دوران برای اجرای احکام و توقیف متهمین قبل از محاکمه، زندان‌ها و بازداشتگاه‌های موقتی وجود داشته است و متصدی زندان مکلف بوده که نام و نشانی مجرم و موضوع جرم را ثبت کند. پس از ورود اسلام به ایران و ایجاد حکومت‌های پس از آن، تاریخ زندان در ایران با تاریخ آن در نزد حکام اسلامی تلفیق شد. پادشاهان و حکام، زندان‌ها و سپاهچال‌هایی را برای از بین بردن مخالفان به وجود آوردند و در کل زندانیان وضعیت رقت‌باری

داشتند. اغلب زندان‌ها به علت مقاصد سیاسی به وجود آمده بودند و این وضع تا زمان قاجار ادامه داشت. در دوران صدر اعظمی امیرکبیر، اقدامات بسیار صورت گرفت که از جمله‌ی آن‌ها، بهبود دستگاه قضایی و وضعیت دادرسی‌ها و محاکمات، زندان‌ها و ممنوعیت شکنجه بود. از اواخر سلطنت ناصرالدین‌شاه، دولت ایران با دول غربی ارتباط برقرار کرد؛ و پیشرفت‌های حاصل شده در زمینه‌ی حقوق کیفری در کشورهای غربی از طریق این ارتباطات بر روشنفکران و دولت‌مردان ایران نیز تأثیر گذاشت. به گونه‌ای که در سال ۱۲۹۶ ه. ناصرالدین‌شاه فرمان اجرای، کتابچه‌ی قانونی کنت را صادر کرد. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۷: ۱۵۳) در ایران معاصر قدیمی‌ترین زندان در پایتخت، زندان انبار شاهی بود که زیر نقاره‌خانه‌ی آرک در محل فعلی بانک ملی بازار قرار داشت و زیر نظر حاجب‌الدوله (رییس تشریفات) اداره می‌شد. فراشباشی، رییس اجراییات و فراشان، نگهبان انبار شاهی بودند. غذای زندانیان بسیار ناچیز بود، به طوری که مردم به عنوان نذر گاهی از سوراخ زندان غذا و خوراکی برای زندانیان می‌انداختند؛ اصلاح سر و صورت، حمام و نظافت وجود نداشت. تا این که در سال ۱۲۹۲ شمسی دولت ایران به منظور سر و سامان دادن به وضعیت نظمی (شهربانی) عده‌ای مستشار سوئدی استخدام کرد. مستشاران سوئدی در ابتدا نظام‌نامه‌ی محابس را تهیه کردند که در سال ۱۲۹۸ شمسی به تصویب هیأت دولت رسید؛ و این اولین آیین‌نامه و مقررات زندان‌ها شد. این آیین‌نامه در سال ۱۴۰۰ مورد بازنگری قرار گرفت و در حال حاضر آیین‌نامه جدید حکومت قانونی دارد. در این آیین‌نامه شکنجه و زنجیر کردن زندانیان ممنوع شد. همچنین طبق ماده ۱۰۸ آیین‌نامه جدید ارتکاب رفتارهای سوء، از قبیل تندخویی، رفتار و گفتار موهن و هر گونه آزار و شکنجه روانی و جسمی توسط کارکنان مؤسسه نسبت به زندانیان مطلقاً ممنوع است و حسب مورد می‌تواند منجر به پیگرد انضباطی، انتظامی یا کیفری فرد متخلف شود. در دوران سرتیپ در گاهی رییس شهربانی وقت، نظام‌نامه‌ی تشکیلات محابس و توقیف گاه‌ها و وظائف مأموران و مستخدمان آنها تهیه و در سال ۱۳۰۷ شمسی به تصویب رسید؛ و

در همان سال نظام نامه ی اجرای حکم اعدام تصویب و به مورد اجرا گذاشته شد. در سال ۱۳۰۸ شمسی اولین زندان ایران به نام زندان قصر برای نگهداری ۶۰۰ محکوم ساخته شد. در ۲۱ مهر ۱۳۴۷ شمسی اولین آیین نامه ی زندان ها با توجه به اصول علم زندان ها به تصویب رسید و در سال ۱۳۵۴ اصلاح شد لیکن به علت کمبود امکانات مفاد آن اجرا نشد. (وائلی، ۱۳۹۷: ۷۸) در قانون جزای عمومی ۱۳۰۴ شمسی، جرائم از حیث شدت و ضعف مجازات ها به چهار دسته تقسیم می شد که شامل جنایت، جنحه ی مهم، جنحه ی کوچک (تقصیر) و خلاف بود. هم چنین در قانون جزای عمومی ۱۳۰۴ شمسی، چهار نوع زندان پیش بینی شده بود که عبارت بودند از:

۱. زندان با اعمال شاقه ۲. زندان مجرد ۳. زندان تأدیبی ۴. زندان تکدیری.

مجازات جنایت، حبس با اعمال شاقه بود که می توانست دائم و یا موقت باشد.

الف: حبس دائم با اعمال شاقه معمولاً برای جنایت هایی که با سبق تصمیم بود اعمال می شد.

ب: حبس موقت با اعمال شاقه: مدت آن از سه سال کمتر و از پانزده سال بیشتر نبود که در ماده ی ۱۳ قانون مجازات عمومی مورد تصریح قانون گذار قرار گرفته است. اعمال شاقه که به محکومان تحمیل می شد باید از نوع عام المنفعه می بود و در این مورد هدف قانون گذار از وضع این ماده، استفاده از نیروی انسانی محکومان در عمران و آبادانی کشور و پیش برد هدف های اقتصادی و اجتماعی بوده است. در اصلاحیه ی قانون مجازات عمومی در سال ۱۳۵۲ جرائم به سه دسته جنایت، جنحه و خلاف تقسیم شدند و تقسیم بندی جنحه به جنحه ی کوچک و بزرگ از بین رفت. حبس تأدیبی حذف شد و حبس جنحه ایی جانشین آن شد. حبس دائم جانشین حبس ابد با اعمال شاقه شد. به جای حبس موقت با اعمال شاقه حبس جنایی درجه ی یک معین گشته و حبس جنایی درجه ی دو جانشین حبس مجرد گردید. مجازات اصلی جنایات به شرح ذیل بود:

۱. اعدام ۲. حبس دائم ۳. حبس جنایی درجه‌ی یک از ۳ تا ۱۵ سال ۴. حبس جنایی درجه‌ی دو از ۲ تا ۱۰ سال.

با توجه به مطالب پیش گفته می‌توان گفت: حقوق کیفری در ایران پس از اسلام، تحت تأثیر احکام فقهی دین مبین اسلام قرار داشته است و احکام صادره از سوی حاکمان شرعی صورت می‌پذیرفت. در عهد قاجار به دلیل ارتباط دولتمردان ایران با اروپا، پیشرفت‌های حاصله در تمامی زمینه‌های حقوق کیفری و مجازات‌ها بر دولتمردان ایران نیز تأثیر گذاشت و زمینه را برای تحول حقوق ایران آماده کرد. در مورد جرائم جدیدی که در زمان ظهور اسلام وجود نداشت می‌توان به این احکام توسل جست. (بهمنی فخر، ۱۳۹۹: ۸۴) پس از انقلاب اسلامی، دولت ایران در راستای اسلامی کردن قوانین گام برداشت و به همین منظور قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به تصویب رسید در این قانون تقسیم‌بندی قبلی جرائم از بین رفت و بر طبق ماده‌ی ۷ قانون راجع به مجازات اسلامی جرائم به چهار دسته تقسیم شد:

۱. حدود؛ ۲. قصاص؛ ۳. دیات؛ ۴. تعزیرات.

مجازات حبس، هم در حدود و هم در تعزیرات پیش‌بینی شده بود. قانون‌گذار در مواد ۸ تا ۱۱ به تعریف این چهار مورد می‌پردازد. در قانون مجازات عمومی، جرائم، برحسب شدت و ضعف به جنایت، جنحه و خلاف تقسیم می‌شدند، در واقع، ملاک قانون‌گذار، جرم‌محوری بوده است؛ در حالی که در قانون راجع به مجازات اسلامی محوریت از جرم‌محوری به مجازات‌محوری تغییر یافته است. مواد ۸ تا ۱۱ به تعریف این موارد پرداخته بود. (تدین، ۱۳۸۷: ۱۳۶) در سال ۱۳۷۰ شمسی قانون مجازات اسلامی به تصویب رسید و مدت پنج سال به صورت آزمایشی به اجرا درآمد و در سال ۱۳۷۵ شمسی مدت اجرای آن تمدید شد. در قانون مجازات اسلامی تقسیم‌بندی جدیدی از

جرائم ارائه شد و جرائم به پنج قسم تقسیم شدند؛ ۱. حدود؛ ۲. قصاص؛ ۳. دیات؛ ۴. تعزیرات؛ ۵. مجازات های بازدارنده. مجازات های بازدارنده نوع جدیدی از مجازات ها هستند که در قانون راجع به مجازات اسلامی وجود نداشت. در قانون مجازات اسلامی، قانون گذار از مواضع قبلی خود تا حدودی عقب نشینی کرده و مجازات حبس بار دیگر احیا شد و برای بسیاری از جرائم که در قانون راجع به مجازات اسلامی تازیانه تعیین شده بود کیفر حبس معین شد. از جمله در خیانت در امانت ۳ ماه تا یک و نیم سال، مواد ۶۵۱ تا ۶۶۲ به سرقت اختصاص داده شد و برای آنها کیفر حبس به تنهایی یا توأم با تازیانه معین گردید. هم چنین در قانون مجازات اسلامی زمانی که قصاص به هر دلیلی اجرا نشود؛ حبس جایگزین آن خواهد شد چنان که در ماده ی ۲۰۸ آمده است: هر کس مرتکب قتل عمد شود و شاکی نداشته باشد یا شاکی داشته ولی از قصاص گذشت کرده باشد و اقدام وی موجب اخلال در نظم جامعه یا خوف شده و یا بیم تجری مرتکب یا دیگران گردد موجب حبس تعزیری از ۳ تا ۱۰ سال خواهد بود؛ که این مورد در مورد قتل معجون توسط فرد عاقل و هم چنین قتل در حال مستی در مواد ۲۲۲ و ۲۲۴ نیز مورد تأکید قانون گذار قرار گرفته است. (توسلی، ۱۳۸۶: ۱۲۴) با توجه به مباحث مطرح شده در این بخش، می توان گفت که حبس با کارکرد اصلاحی و بازپروری، منظور نظر سیاست گذاران حوزه ی حقوق کیفری در تمامی دنیاست؛ و این هدف، سایر اهداف مجازات حبس را تحت سیطره ی خویش قرار داده؛ اگرچه سایر جنبه های این مجازات نیز از بین نرفته، بلکه در گذر زمان اهداف مورد نظر بسیار کم رنگ تر شده است.

بخش سوم: تعریف مشاغل خانگی

مشاغل خانگی را به عنوان فعالیت هایی که اعضای خانواده در فضای خانه خود به عنوان کار انجام می دهند و کالا یا خدمات تولیدی خود را به بازار عرضه می کنند، به عبارت دیگر مفهوم خانه در

مشاغل خانگی تعریف دیگری به خود می گیرد و به جای آن که صرفاً مکانی برای آرامش و استراحت و سرگرمی باشد به محلی برای ایجاد درآمدهای اقتصادی تبدیل می شود. به هر نوع فعالیت اقتصادی در محل سکونت شخص با استفاده از وسایل و امکانات منزل راه اندازی می شود، کسب و کار خانگی گفته می شود. (حاجی ده آبادی، ۱۳۸۸: ۵۴) در کسب و کار خانگی فرد شغل خود را به منزل می آورد و به جای این که هزینه های زیادی برای اجاره و یا خرید ساختمان بدهد می تواند در منزل خود کار و شغل خود را به انجام برساند، در این نوع کسب و کار ارزش افزوده کالا و خدمات تولید شده نصیب صاحب خانه می شود. کاری که توسط اعضا خانواده در محیط خانه صورت می گیرد و مزاحمتی برای همسایگان ایجاد نشود و اینکه در محیط خانه فقط تولید کالا صورت گیرد و عرضه فروش و بازاریابی آن به خارج از محیط مسکونی منتقل می شود. (خلیلی، ۱۳۸۴: ۷۲) در تعریف دیگر کسب و کار خانگی به کسب و کارهایی اطلاق می شود که فعالیت های اجرایی (مدیریتی - مالی) عملیاتی آن ها برعهده اعضای یک یا چند خانواده باشد و تصمیمات استراتژیک و سرنوشت ساز در مورد شرکت یا کسب و کار توسط آن ها اتخاذ گردد. مشاغل خانگی عمدتاً برای انتساب به آن دسته از عملیات تجاری استفاده می شود که در قدم نخست در یک اقامتگاه خصوصی انجام می شود و بر اساس یک بنیاد خانگی متمرکز شده باشد. مشاغلی که توسط اعضای خانواده در محیط خانه صورت گرفته و مزاحمتی برای همسایگان ایجاد نکرده، ثانیاً در محیط خانه صرفاً تولید خدمت و کالا صورت می گیرد و عرضه و فروش و بازاریابی به خارج از محیط مسکونی منتقل گردد و محیط خانه تغییر کاربری نمی یابد. کسب و کار خانگی از دو ساختار کسب و کار و خانواده به وجود می آید که باعث ایجاد هم افزایی بین کسب و کار و خانواده می شود و به همین خاطر از اهمیت زیادی برخوردار است. مدیریت مناسب هر کدام از این سنگ بناها بر دیگری تأثیر می گذارد و باعث ایجاد مفهوم جدیدی برای مدیریت کسب و کار می شود. به صورتی که صاحبان چنین کسب و کارهایی علاوه بر داشتن مهارت های

مدیریتی و کارآفرینی باید از مهارت های زندگی مانند ارتباطات هم برخوردار باشند. (بلازک،

۱۳۹۷: ۱۱۲)

بخش چهارم: ماهیت مشاغل خانگی

مشاغل خانگی نشان دهنده یک فرصت برای افزایش سرمایه، درآمد و سپری کردن مطلوب اوقات فراغت و افزایش و بهبود رابطه ها و در نهایت تاکید بر توانایی هایمان برای فراهم کردن بهتر برنامه ها می باشد. کسب و کار خانگی، یک نیروی مرکزی برای رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی است و در جستجوی ترکیب واحدی از منابع هم در درون و هم در خارج از فعالیت های کشاورزی است، مثال های متنوعی از کاربردهای غیر کشاورزی این کسب و کارها گردشگری، آهنگری، درودگری، ریسندگی، صنایع دستی، پرورش گل و گیاه و سبزی و صیفی. از دید کلی در تبیین ماهیت یک شرکت یا کسب و کار خانوادگی باید گفت شرکت ها، مؤسسات و کسب و کارهایی که به وسیله ارتباطات و تعاملات خانوادگی و افراد خانواده تحت تأثیر قرار می گیرند و از دید جزئی کسب و کاری که متعلق به افراد یک خانواده می باشد و توسط افراد فامیل و غیر فامیل اداره می شود. همان طور که مشخص است یک کسب و کار خانوادگی گاهی میتواند فراتر از یک شرکت خانوادگی باشد و گاهی نیز فقط در قالب یک شرکت خانوادگی باشد. (دانش، ۱۳۹۵: ۵۱) کسب و کار خانوادگی یک نوع کسب و کار است که صاحبان آن با هم خویشاوند و فامیل باشند، به عبارت دیگر به کسب و کارهایی گفته می شود که افراد یک خانواده و خویشاوندان اقدام به تشکیل کسب و کار می نمایند. این نوع کسب و کارها را می توان در بسیاری از کشورها هم چون ایتالیا مشاهده کرد، اغلب میان دو واژه خانواده و کسب و کار نوعی تضاد و دوگانگی وجود دارد در حالی که این مفاهیم به عنوان دو زیر سیستم از یک ابر سیستم بنام اجتماع

و جامعه هستند که در اثر ارتباطات و تأثیرات متقابلی که بر روی یکدیگر می گذارند و تشکیل یک نظام کلی تر به نام کسب و کار خانوادگی می دهند.

بخش پنجم: مولفه های مشاغل خانگی

هر واحد کسب و کاری که در فرآیندهای فروش محصولات و خدمات به بازار فعالیت دارد و می تواند یک مزد مستقل با همراهی یا در غیاب تعدادی نیروی کار اداره می شود و مدیر مالک از منزل مسکونی یا محل سکونت خود جهت اداره امور و اعمال فرآیندهای کاری استفاده می نماید. همچنین فعالیت هایی که صرفاً در محل سکونت افراد به عنوان فعالیت سرگرم کننده برپا می شوند و فردی از اقبال آن درآمد کسب می کند، نیز در زمره این کسب و کارها قرار دارند. چنین کسب و کارهایی در توسعه اقتصادی کشورها، بهبود شرایط اجتماعی، توسعه داخلی، ارتقاء وضعیت اشتغال و شرایط کاری و افزایش سرزندگی در جامعه نقش عمده ایفا می کنند. (داوودی گرمارودی، ۱۳۹۶: ۷۸) مشاغل خانگی راه کاری است که به فرد این امکان را می دهد تا با راه اندازی و اداره یک کسب و کار شخصی بتواند تجارب پیشین و قابلیت های فردی خود را به صورت عملیاتی مورد بهره برداری قرار داده و در این راه کلیه تعهدات و سرمایه لازم را به شخصه فراهم نماید. در تعریف مشاغل خانگی چهار بعد مهم وجود دارد الف: ارتباط بین افراد و مشتری یا قدرت جذب مشتری و چانه زنی در بازار. ب: مکانی که در آن کسب و کارها ایجاد می شود که اکثر افراد خانه های خود را به عنوان محل کار مدنظر قرار می دهند و به عنوان یک کار منظم و مرتبت شخصی است که هزینه مسافرت و رفت و آمد شخصی وجود ندارد. ج: انگیزه مشاغل خانگی به عنوان یک دیدگاه کاملاً توافقی برای افرادی که می خواهند با فرزندان جوانشان باشند، و خانواده هایی که نیاز به یک درآمد موقت یا دائمی دارند. د: تعهد و الزام برای یک کسب و کار

خانگی: یک زن مختار است که در طول روز چند ساعت کار انجام دهد و الزام و اجباری در این زمینه در کار نمی باشد او می تواند در بخشی از زمان یا تمام زمان کار کند. (آشوری، ۱۳۹۸: ۳۶)

بخش ششم: انواع مشاغل خانگی

در ایران با آن که بستر مناسبی برای گسترش کسب و کارهای خانگی وجود دارد اما تا کنون این بخش از فعالیت اقتصادی به صورت جدی و نظام مند پیگیری نشده است. افرادی که در حوزه کسب و کارهای خانگی از گذشته مشغول به فعالیت بوده اند را می توان به سه دسته تقسیم کرد.

۱- افرادی که به فعالیت در بخش صنایع دستی مشغول هستند. ۲- گروهی که به صورت غیرقانونی و به اصطلاح زیرپله ای مشغول به فعالیت در این بخش هستند. ۳- افرادی که خدماتی را در منازل ارائه می کنند، خدماتی چون خیاطی، آرایشگری، آشپزی و..... که قریب به اتفاق نیز از بانوان هستند.

صنایع دستی: یکی از بسترهای مناسب کسب و کارهای خانگی در ایران که به صورت سنتی پتانسیل چندین میلیون فرصت شغلی را داشته، حوزه صنایع دستی است. بر اساس نظر کارشناسان، ایران به همراه چین و هند سه قطب برتر صنایع دستی هستند (خبر نامه سازمان صنایع دستی ایران، شماره ۶) برخی از مزایای صنایع دستی در کشور ما که پتانسیل ایجاد اشتغال و سرمایه گذاری مولد را داشته اند:

امکان فعالیت در فضاهای محدود در مجاورت و یا در همان محل زندگی فرد به صورت کار در خانه و هماهنگی با دیگر فعالیت های وی، استفاده از مواد اولیه طبیعی که غالباً در دسترس است.

مهارت مبتنی بر آموزش سینه به سینه نظام استاد شاگردی که فرد از والدین و نزدیکان کسب می کرد، ابزار و تکنولوژی نسبتاً ساده و ابتدائی که بیشتر توسط دیگر اعضای خانواده یا خود فرد تهیه شده، روش تولید به معنای امروزی بیش از آن که تکنولوژی محور باشد، اشتغال محور است، به گونه ای که در آن فرآیند تولید مبتنی بر فرد بوده. (رجبی، ۱۴۰۰: ۳۰) سرمایه برنبودن فعالیت ها، داشتن بازار فروش مناسب که دو بخش دارد داخلی که شامل: توریست ها و مصرف کنندگان محلی بودند و بازار خارجی که توسط بازاریان و با استفاده از مکانیزم های بازار سنتی که غالباً بدون رقیب بوده صادرات انجام می گرفته.

بخش هفتم: اهمیت مشاغل خانگی در مورد زندانیان

در حال حاضر باتوجه به افزایش سریع و گسترده جمعیت از جمله جمعیت زندانی ایران از یک سو و ناتوانی بخش کشاورزی در اشتغال زایی کافی برای نیروی کار حجیم و در حال افزایش روستایی از سوی دیگر، توسعه اشتغال غیر کشاورزی به ویژه برای گروه های کم یا فاقد زمین که برای تأمین نیازهای زندگی درآمد کافی ندارند، از اهمیت زیادی برخوردار است، در حال حاضر اشتغال زایی در روستاها از اهمیت دو چندانی برخوردار است، به خصوص اشتغال زایی زنان روستایی زیرا تحولات چند دهه اخیر ایران از جهات مختلف بر جامعه روستایی موثر بوده، که یکی از مهمترین آن ها سرازیر شدن سیل مهاجرین روستایی به شهرها می باشد، به طوری که سهم جمعیت روستانشین از ۶۲ درصد در سال ۵۴ به ۳۸.۳ درصد در سال ۷۵ کاهش یافته است، و دورنمای آینده جمعیت کشور مبین آن است که در فاصله سال های ۷۵ تا ۱۴۰۰ حداقل ۸ میلیون نفر از جمعیت جامعه روستایی به شهرها مهاجرت خواهند کرد و در نتیجه سهم جمعیت روستانشین به ۲۷ درصد در سال ۱۴۰۰ تقلیل می یابد که کمبود فرصت های شغلی و در نتیجه افزایش فقر از مهمترین دلایل این مهاجرت است. با توجه به این مطالب و از آنجایی که زنان در عصر ما به علت

اصل مادری و لزوم اختصاص دادن وقت بیشتر به تربیت فرزندان، برای تربیت نسل سالم، مشکلات بارداری و پس از زایمان اهمیت دوران دو ساله شیردهی اجبار بر ازدواج و بارداری در سنین ۲۵-۳۵ سالگی برای تولد نوزادان سالم و در نتیجه اجبار برای ازدواج و بارداری در سنین پایین و همچنین انجام مسئولیت‌های مربوط به خانه و تربیت فرزند نیاز به اشتغال متفاوت از اشتغال مردان دارند، و از طرفی ویژگی‌های شغلی مناسب برای زنان باید شامل این موارد باشد: (۱) انعطاف پذیر باشد. (۲) ساعت کار، قوانین مرخصی و سایر شرایط آن تابع ویژگی‌ها و نقش‌های زنان باشد. (۳) متناسب با ویژگی‌ها و توانمندی‌های زنان باشد و آنها را دچار خستگی مفرط نکند. (۴) بین نقش مادری، همسری و نقش شغلی زنان هماهنگی ایجاد کند. بنابراین با توجه به این مطالب می‌توان گفت مناسب‌ترین شغل برای زنان اشتغال و کارآفرینی در خانه، اشتغال نیمه وقت اشتغال به صورت اجرای پروژه، به طوری که منعطف بوده و قسمت اعظم آن قابل انجام در بیرون از محل کار باشد. لذا می‌توان در اینجا به اهمیت کسب و کارهای خانگی در اشتغال زنان پی برد. (سقاوت، ۱۳۹۵: ۱۰۲) مشاغل خانگی از بخش‌های حیاتی و ضروری فعالیت‌های اقتصادی جوامع می‌باشد چرا که نقطه شروع مناسبی برای راه‌اندازی کسب و کار شخصی است، باعث افزایش کیفیت زندگی افراد، توجه به خانواده و تربیت فرزندان می‌شود. سازمان دیده بان جهانی کارآفرینی اعلام کرده که توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط منجر به کاهش نرخ بیکاری به طور معناداری می‌شود که سهم مشاغل خانگی در بین این کسب و کارها ۳۰ درصد است (وزارت کار و امور اجتماعی ۸۸). همچنین کسب و کارهای خانگی فرصت مناسبی برای اجرای یک دیدگاه کارآفرینانه با ریسک و هزینه‌های بسیار پایین است به طوری که آن را مرکز رشدی برای کسب و کارهای کوچک و متوسط و تبدیل آن به یک کسب و کار واقعی می‌دانند، مطالعات دهد که بیش از ۷۰ درصد کارآفرینان موفق در ابتدا کار خود را از خانه شروع کرده‌اند. (میرشفیعیان، ۱۳۹۳: ۹۴) اگر چه کسب و کارهای خانگی به خصوص در کشورهای در حال

توسعه غالباً به صورت غیر رسمی بوده و از آنها درآمد چندانی نصیب دولت ها نمی شود. اما تحقیقات نشان می دهد که این نوع کسب و کارها نقش قابل توجهی در توسعه اشتغال ایفا می کنند، اغلب این تصور وجود دارد که این نوع کسب و کارها در کشورهای فقیر و کمتر توسعه یافته رواج داشته در حالی که آمارها نشان می دهد که کسب و کارهای خانگی و خود اشتغالی در خانه بخش قابل توجهی از نیروی کار کشورهای پیشرفته را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۹۹۸ دفتر نیروی کار آمریکا طی یک تحقیق میدانی اعلام کرد که حدود ۶.۱ میلیون یا ۶ درصد خانوارهای آمریکایی یک کسب و کار خانگی را اداره می کنند. این تحقیقات نشان می دهد که ۴.۱ میلیون از این کسب و کارها متعلق به فردی است که خود اشتغال می باشد. آمارها درباره استرالیا قابل توجه است، کسب و کارهای خانگی بزرگترین گروه کسب و کار در استرالیا بوده به طوری که تقریباً ۶۷ درصد از کسب و کارهای کوچک و ۵۸ درصد کل کسب و کار در این کشور را شامل می شود، همچنین این گروه حدود نیمی از کسب و کارهای کوچک در انگلیس و ۵۲ درصد فعالیت بخش خصوصی در آمریکا را به خود اختصاص داده است. همچنین اغلب صاحبان کسب و کارهای خانگی تمایلات کار آفرینانه داشته به طوری که در تحقیقی تنها یک سوم این افراد به این سؤال که اگر به شما یک کاردائمی با حقوق ثابت پیشنهاد شود خواهید پذیرفت جواب مثبت دادند. کسب و کارهای خانگی تمایل فوق العاده ای به رشد و توسعه دارند به طوری که متوسط رشد سالانه کسب و کارهای خانگی ۱۶ درصد بوده، در حالی که متوسط رشد کسب و کارهای کوچک ۱۱ درصد می باشد، در تحقیقی حدود ۹۰ درصد صاحبان کسب و کارهای خانگی تمایل خود را به رشد و توسعه کسب و کار خود ابراز نموده و ۵۵ درصد آنان احساس می کردند در حال رشد می باشند. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۷: ۶۴)

بخش هشتم: ارتباط کارآفرینی، خوداشتغالی و مشاغل خانگی در مورد زندانیان

شاید در نگاه اول تفاوتی بین سه واژه بالا به چشم نیاید و حتی بسیاری این واژه ها را به جای یکدیگر به کار برند، اما با اندکی دقت می توان دریافت که تفاوت ها و تشابه هایی هرچند نامحسوس بین آنها وجود دارد، و در خیلی از موارد نمی توان آنها را به جای یکدیگر به کار برد. برای روشن شدن مطلب بهتر است ابتدا به معانی هر کدام از این واژه ها دقت کرد:

کارآفرینی: عبارت است از این که من بتوانم ایده و طرحی را که در ذهن دارم، هرچند ممکن است اطلاعات خیلی دقیق و زیادی درباره آن نداشته باشم، احتمال موفقیت کمی را هم داشته باشم، راه رسیدن هم خیلی هموار نباشد و امکانات کافی هم نداشته باشم اما انجام دهم. شومپتر ۱۹۳۴ معتقد است کارآفرین یک مدیر صاحب فکر و ابتکارات است که همراه با خلاقیت، ریسک پذیری هوش اندیشه و وسعت دید، فرصت های طلایی می آفریند، او قادر است با نوآوری ها تحول ایجاد کند و یک شرکت زیان دیده را به سوی سود دهی برساند. (ولد، ۱۳۹۷: ۶۳) یک کارآفرین دارای ویژگی هایی می باشد: رهبری و اراده، مسئولیت پذیری، اقتصادی بودن، خطر پذیر بودن، ایجاد ارزش های نو، استفاده از امکانات محیطی، تولیدی بودن، استفاده از نیروهای خود، اعتماد به نفس، استقلال در تصمیم گیری، داوطلبانه بودن، خلاق بودن، فرصت شناس بودن، پشتکار داشتن. که بسیاری از این ویژگی ها را می توان در افراد خود اشتغال یا کسانی که مشاغل خانگی دارند نیز مشاهده نمود. (رهامی، ۱۳۹۹: ۷۳) کارآفرینان واقعی نه تنها سبب خوداشتغالی و اشتغال زایی برای مجموعه های انسانی وابسته به خود شده اند، بلکه میلیون ها فرصت شغلی را نیز فراهم ساخته اند.

▪ مشاغل خانگی

هر نوع فعالیت اقتصادی که در محل سکونت شخص با استفاده از امکانات و وسایل شخصی انجام گیرد و بدون ایجاد مزاحمت در آرامش واحدهای مسکونی هم جوار باشد، به عنوان کسب و کار خانگی تعریف می شود، در اکثر تعاریف مربوط به مشاغل خانگی تأکید بر انجام پذیر بودن آن در منزل می باشد و می توان وجه تشابه تمام تعاریف را در همین نکته دانست. مشاغل خانگی دارای ویژگی هایی می باشد: یک کسب و کار خانگی خانگی به عنوان کوچک ترین نوع کسب و کار شناخته شده است، و مدیر و مالک این کسب و کارها بیشتر تمایل دارند که کسب و کار خود را به صورت مجرد یا حداکثر با همراهی فرد دیگری اداره نمایند، میزان فروش و حجم معاملات در این کسب و کارها معمولاً پایین بوده و مالیات کمتری بر آنها اعمال می شود، در اکثر موارد از اعتبارات شخصی خود مانند حساب بانکی شخصی یا وام های شخصی جهت اداره امور استفاده می کنند. در حدود ۷۵٪ از مالکین این کسب و کارها بیش از ۴۰ ساعت در هفته را صرف فعالیت در کسب و کار خود می کنند و مقر اصلی کسب و کارهای خانگی همان محل سکونت شخص می باشد، در حدود ۹۲٪ از آنها کسب و کار خود را با کمتر از ۱۰ نیروی کاری اداره می کنند. (مارتینز، ۱۳۹۶: ۱۰۶)

▪ خود اشتغالی

خوداشتغالی یا کار برای خود نوعی اشتغال است که افراد بیکار از طریق مشارکت در برنامه های آموزشی همراه با فراگیری یا توسعه اطلاعات و ارتقای دانش فنی و مهارت حرفه ای خود، از امکانات موردنیاز برای تهیه ابزار و لوازم کار مواد اولیه و امکانات لازم برای تولید، عرضه و فروش کالا و خدمات بهره مند میشوند.

از یک دیدگاه افراد خود اشتغال را می توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱- مالکان کسب و کارهایی که واحدهای خود را به صورت قانونی به شکل یک شرکت در نیاورده اند. ۲- مالکان و مدیران کسب و کارهای شرکتی در این طبقه بندی دو گروه کارگران خانگی بدون مزد و کسانی که از کسب و کار فرعی به عنوان شغل دوم درآمد کسب می کنند را در بر نمی گیرد. (مارتینز، ۱۳۹۶:

(۱۰۸

بخش نهم: ارتباط کارآفرینی و مشاغل خانگی

کارآفرین کسی است که یک کار و ایده جدید ایجاد می کند که ممکن است این کار جدید یک شغل خانگی باشد اما نمی توان با احتمال صد درصد و به طور یقین بیان کرد که شغل خانگی است و مشاغل خانگی هم می تواند جزء کار آفرینی و زیر مجموعه آن باشد به طور کلی نمی توانیم بگوییم کارآفرینی حتماً شغل خانگی است، اما می توان گفت کسی که شغل خانگی دارد یک کارآفرین است و ویژگی های یک کار آفرین را دارد. از طرفی توجه به برنامه های ترویج کار آفرینی اساس برنامه های توسعه مشاغل خانگی است که نهادها و سازمان های دارای کار کرد آموزشی و فرهنگی می توانند با ارائه برنامه هایی برای ترویج کار آفرینی نقش اساسی را در فرآیند توسعه کارآفرینی خانگی ایفا نمایند. یک کارآفرین کسب و کار خود را با شکل دهی ایده یا شناسایی فرصتی که سایرین تاکنون توجهی به آن نکرده اند آغاز می کند. اما در کسب و کار خانگی معمولاً فرد اقدام به راه اندازی کسب و کاری می نماید که در آن حوزه از دانش و تخصص کافی برخوردار است.

بند اول: ویژگی های مشترک کارآفرینی و مشاغل خانگی در مورد زندانیان

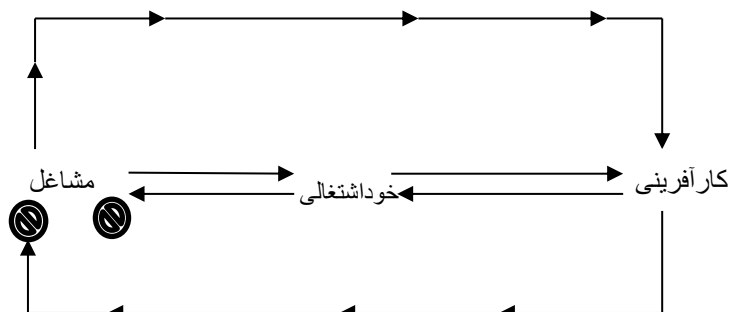
۱- بدست آمدن فرصت اینکه یک زندانی سرنوشت کاری خود را در دست گیرد. ۲- فرصت اینکه فرد زندانی به حد اعلای توانایی ها و استعدادهای خود نایل شود. ۳- فرصت کسب منافع مالی برای زندانی و خانواده وی. ۴- فرصت کسب اشتهار به خاطر تلاش های فردی و اجتماعی زندانیان. ۵- فرصت انجام خدمت به جامعه. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۲: ۸۹)

بند دوم: تفاوت کارآفرینی و خود اشتغالی

برخی کارشناسان اذعان می دارند که تنها آن دسته از افراد خوداشتغالی که فرد یا افراد دیگری را به استخدام خود در آورده اند می توانند کارآفرین شناخته شوند، در حالی که برخی دیگر کارآفرین بودن را بیشتر با نوآور بودن پیوند می زنند.

بند سوم: ارتباط کارآفرینی، خوداشتغالی و مشاغل خانگی در غالب نمودار

نمودار ۲-۴- ارتباط کارآفرینی، خود اشتغالی و مشاغل خانگی، منبع یافته های تحقیق

با توجه به نمودار می توان به این نتیجه رسید که خوداشتغالی زندانیان باید حتماً کارآفرینی می باشد و شخص کارآفرین حتماً خود اشتغال می باشد. همین طور مشاغل خانگی حتماً جزء خوداشتغالی است و زندانی که دارای مشاغل خانگی است می توان گفت که ایجاد خوداشتغالی نموده، اما خوداشتغال لزوماً نباید مشاغل خانگی باشد و با ایجاد یک کارگاه یا کارخانه هم می توان گفت خوداشتغالی ایجاد نموده. همین طور شخصی که دارای مشاغل خانگی است می توان گفت یک فرد کار آفرین باشد، اما کارآفرین لزوماً و حتماً مشاغل خانگی نمی باشد. (روت، ۱۳۹۸: ۹۴)

بخش دهم: پیشینه مشاغل خانگی زنان

کار در خانه یا شغل خانگی پیشینه ای دیرینه دارد و شاید بتوان گفت که سابقه آن به ظهور مفهوم خانه و یک جانشینی انسان باز می گردد. بخش اعظم فعالیت های اقتصادی مردمان قبل از عصر صنعتی شدن در خانه ها و محل زندگیشان صورت می گرفته و خلط مفهوم خانه و کسب و کار مفهوم غریبی نبوده است. از گذشته زنان از سنین کم چه در شهر و چه در روستا همواره به کار اشتغال داشته. در روستا علاوه بر وظایف مادری (رسیدگی به فرزندان) باید گوشت و ماهی را طبخ یا خشک یا نمک سود می کردند. پوست حیوانات را می کردند، دباغی می کردند و می بریدند و به هم می دوختند تا بالا پوش و لباس تهیه کنند یا برای مبادله با سایر کالاهای مورد نیاز آماده سازند، این زنان بودند که سرگرم بافندگی، تهیه لباس پارچه، سببافی، سفالگری، و سایر کالاهای دستی می شد و البته مسئولیتشان برای تهیه خوراک روزانه شامل چیدن برگ ها و دانه ها، آب کشیدن از چاه یا رودخانه، شکستن هیزم و روشن نگاه داشتن آتش هم می شد. در این زمان مردها به شکار می رفتند، ماهیگیری می کردند، سرگرم جنگیدن بودند و نیز در برخی مکان ها مسئولیت ساختن سرپناه با آنها بود، حیوانات را به دام می انداختند، ابزار می ساختند و برای

انتخاب رئیس دورهم جمع می شدند. این شیوه وقتی به صورت یک جانشینی درآمد با اضافه شدن کارهای کشاورزی برای زنان شرایط سخت تری ایجاد شد. مشاغل دیگری چون مامایی و تدارک مراسم سوگواری را هم عمدتاً زنان پیر دهکده عهده دار بودند، آنان از مادرانشان آموزش دیده بودند و به همین ترتیب به دخترانشان آموزش می دادند، اما در همین زمان زنان رختشویی، ریسنده، بافنده، صنعتگران کارهای دستی از قبیل سفالگری و سبدهافی و جواهرسازی هم یافت می شد. با انقلاب صنعتی و گسترش نظام کارخانه ای رفته رفته مرز میان خانه و محل کار پر رنگ تر شده، به طوری که مراکز صنعتی و تجاری به عنوان محلی برای فعالیت اقتصادی و خانه به کانونی گرم و آرام بخش برای مردمان خسته از کار روزانه در این مراکز تبدیل گردید. وقوع یک شوک اقتصادی حاصل از بحران انرژی ایک در سال ۱۹۷۳ باعث شد که توجهات دوباره نسبت به خانه به عنوان محل کار جلب گردد، به طوری که توصیه های کارشناسان و سیاستگذاران عرصه اقتصادی به خصوص کارهایی که نایلز (۱۹۷۷) در این زمینه انجام داد به بازگشت دوباره بخشی از فعالیتهای اقتصادی به خانه ها برای صرفه جویی های هزینه و انرژی به خصوص رفت و آمد معطوف گردید. (حاجی ده آبادی، ۱۳۹۰: ۶۸) اما این تنها شروع ماجرا بود، صاحب نظران این حوزه معتقدند که سه عامل دیگر باعث گردیده است که کسب و کارهای خانگی در سال های اخیر روند رو به رشدی را طی نماید. ظهور و گسترش فناوری که باعث رونق و توسعه کسب و کارهای از راه دور به خصوص فناوری های اینترنتی از قبیل خرید و فروش اینترنتی شده است. تغییر ساختار صنعتی و کوچکتر شدن سازمان ها، برون سپاری که از یک سو موجب افزایش احساس ناامنی شغلی در افراد و تلاش بیشتر برای خوداشتغالی و کسب و کار مستقل و از سوی دیگر توجه به کسب و کارهای خانگی که می تواند مرجع مناسبی برای این برون سپاری ها باشد.

تغییر ارزش های اجتماعی از یک سو، همچون تمایل افراد به آزادی ها و استقلال بیشتر از کار و حضور بیشتر در کنار خانواده و از سوی دیگر ارتقاء سطح استانداردهای زندگی در میان خانواده های امروزی که نیاز به درآمد بیشتر و دوم را طلب می کند، دو نیروی متضادی است که برآیند آنان راه اندازی یک کسب و کار در خانه را سبب می گردد. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۳: ۱۲۴)

بخش یازدهم: تجربه موفق برخی از کشورها در زمینه مشاغل خانگی

از آنجا که موضوع بیکاری در کلیه کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته یکی از مهمترین دغدغه های اقتصادی و اجتماعی محسوب می گردد، در بعضی از کشورها ایجاد مشاغل خانگی رونق پیدا کرده، و تجربه بسیاری از کشورها نشان می دهد که در کاهش نرخ بیکاری و فراهم ساختن زمینه اشتغال پایدار نیز مؤثر بوده است. با گسترش روز افزون فناوری های نوین و گسترش فضای مجازی، فرصت های اقتصادی زیادی برای اشتغال خانگی ایجاد شده، به طوری که ۲۰ درصد درآمد کشورهای در حال توسعه از مشاغل خانگی بدست می آید آمارها نشان میدهد که زندانیان و خانواده آنها در حال حاضر بیش از ۱۵۰ کشور جهان در زمینه مشاغل خانگی فعالیت می کنند که نمونه هایی از آنها عبارتند از:

ایتالیا: کشور ایتالیا از دو دهه قبل برای توسعه صنعتی کردن و کاهش بیکاری در مناطقی که کمتر توسعه یافته بود سیاست توسعه و گسترش کسب و کارهای کوچک و خانگی را در پیش گرفت. با توجه به مزیتی که کشور ایتالیا در تولید کفش های چرمی دارد، سیاست های حمایتی خود را در صنایع کوچک و خانگی و به ویژه در بخش تولیدات کفش و کیف های چرمی متمرکز کرد و در مناطق و محله هایی که جمعیت از تراکم بالایی برخوردار بود واحدهای تولید خانگی خود را در قالب خوشه های صنعتی تقسیم بندی نمود و با تعریف ارتباط واحدهای تولید خانگی در قالب این خوشه ها توانست نرخ بیکاری را به ۱۲ درصد برساند. بیش از ۷۹ درصد از مجموع شرکت

های صنعتی این کشور را که جزء ۷ کشور صنعتی جهان است واحدهای کوچک و متوسط خانگی تشکیل می دهد و در زمینه اشتغال ۸۷ درصد از کل نیروهای شاغل در بخش صنعت و ۶۱ درصد از نیروهای شاغل در بخشهای غیر صنعتی را شرکت ها و واحدهای کوچک و خانگی تشکیل داده اند. (تدین، ۱۳۸۷: ۱۴۲)

تایوان: نقطه جهش اقتصادی تایوان پس از جدایی این کشور از چین بر مبنای شعار (هر خانه کارخانه و هر کارخانه خانه است) از کسب و کارهای خانگی آغاز شده است و امروزه این شکل از فعالیت اقتصادی با بیش از ۸۰ درصد از اقتصاد این کشور به صورت مستقیم و غیر مستقیم رابطه دارد. علل موفقیت تایوان: ۱- به کارگیری سیاست های تشویقی و حمایت از صنایع کوچک به خصوص تولیدات خانگی. ۲- اتخاذ راهکارها و راهبردهای توسعه صادرات تولیدات خانگی. ۳- سیاست های حمایت در بازاریابی، بازاریابی و تبلیغات در سطح جهانی. ۴- استفاده از شیوه های آموزشی جدید و آخرین یافته های آموزشی برای افزایش مهارت های فنی و تکنولوژیکی نیروهای فنی شاغل در منازل. ۵- تأمین نیازهای مالی و اعتباری از طریق تعدیل سیاست های پولی - مالی برای تأمین نیازهای مالی و امثال آن برای تولیدات خانگی. (سخاوت، ۱۳۹۵: ۱۳۶)

آمریکا: در آمریکا، ۴۳.۲ میلیون نفر به صورت پاره وقت و ۱۲.۷ میلیون نفر به صورت تمام وقت در خانه به کسب درآمد می پردازند و این رقم ۲۰ درصد کل شاغلین این کشور را تشکیل می دهد. که دو درصد از آنها از خانواده های زندانیان می باشند. همچنین به طور میانگین در سال ۱۹۹۹ این نوع کسب و کارها ۳۰ درصد کسب و کارهای کوچک و متوسط را شامل می شود که در حال حاضر به حدود ۵۲ درصد رسیده است. در آمریکا سازمانی به نام اداره کسب و کار کوچک وجود دارد که مساعدت های مالی و اعتباری دولت فدرال را به این واحدها ارائه می

کند. همچنین اطلاعات مورد نیاز کسب و کارهای خانگی و کوچک درباره بازارهای داخلی و خارجی را در اختیارشان قرار می دهد.

استرالیا: در استرالیا، ۶-۷ درصد کل شاغلین این کشور در بخش کسب و کارهای خانگی مشغول به فعالیت هستند که به طور متوسط سالانه ۸۰ هزار دلار فروش دارند، همچنین در این بخش هم اکنون ۶۸۰ هزار واحد در بخش مشاغل خانگی به تولید و فعالیت مشغولند که ده درصد از آنها از خانواده های زندانیان می باشند.

چین: کشور چین با بهره گرفتن از این مدل برای کاهش قیمت تمام شده و کسر هزینه های سربار بخشی از تولید یا تمام فرآیند تولید کالاهای ساخته شده را با بهره گرفتن از این شکل از فعالیت اقتصادی انجام می دهد. دولت این کشور نقش محوری در توسعه تولیدات خانگی داشته در این کشور نهادهای متصدی وجود دارد که خدمات بسیار گسترده ای را در رابطه با بهره برداری بهینه از فناوری آموزش نیروی کار، دسترسی به اطلاعات و سازماندهی کنسرسیوم های بازاریابی به کسب و کارهای خانگی ارائه می کنند که شش درصد از آنها از خانواده های زندانیان می باشند. (مارتینز، ۱۳۹۶: ۱۲۸)

هند: کشور هند بیش از هر کشور دیگری شیوه صنایع خانگی را در اقتصاد خود به کار برده است در دومین برنامه ۵ ساله هند، برای جلوگیری از توسعه بی رویه کارخانجات نساجی مقرراتی وضع شد. منظور از این اقدام توسعه بخشیدن به صنایع خانگی بود. طبق تحقیقات انجام شده در اقتصاد هند سرمایه گذاری لازم برای ایجاد یک شغل در صنعت فولاد سازی در این کشور برابر با ۲۰ هزار دلار بوده است. در سایر صنایع سنگین این رقم به ۴ تا ۵ هزار دلار می رسد. همچنین در

صنایع مصرفی ۲۵۰۰ دلار سرمایه لازم است، در حالی که در صنایع خانگی به طور متوسط ایجاد یک شغل فقط به ۱۲۰ تا ۱۴۰ دلار سرمایه نیاز دارد. (روت، ۱۳۹۸: ۱۰۴)

بخش دوازدهم: اقدامات ایران در زمینه مشاغل خانگی

کشور ایران نیز در سال های اخیر اقداماتی در زمینه کسب و کارهای خانگی انجام داده است که به برخی از آنها اشاره می شود: ۱- تصویب قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مشتمل بر ۱۲ ماده و ۶ تبصره. ۲- شناسایی بیش از ۲۰۰ رشته مشاغل خانگی و طراحی ۱۵۰ طرح شغل خانگی نوآورانه. ۳- برنامه ریزی برای پرداخت وام های قرض الحسنه به ایجاد کنندگان مشاغل خانگی و اختصاص ۲۰ از منابع صندوق مهر امام رضا (ع) به موضوع مشاغل خانگی. ۴- اشتغال میلیون ها نفر در سراسر ایران به ویژه در روستاها به تولیدات خانگی. ۵- قرار گرفتن مشاغل خانگی در اولویت پرداخت تسهیلات بانکی تشکیل ستاد مشاغل خانگی و ارائه آموزش های فنی حرفه ای متناسب با مشاغل خانگی. ۶- قرار گرفتن مشاغل خانگی در زمره مهمترین اولویت های آموزش فنی حرفه ای. ۷- اجرای سیاست های حمایتی مانند افزایش تسهیلات مشاغل خانگی. ۸- تشکیل ۹۱۹ شرکت تعاونی تأمین نیاز مشاغل خانگی با عضویت قریب به ۲۵ هزار نفر در ۱۹ استان کشور در زمینه هایی چون خیاطی، بافندگی، گلدوزی، بسته بندی، تهیه عرقیات و ترشیجات، سفال و سرامیک، منبت و معرق کاری، ابریشم بافی، نوغان دوزی، فرش دستباف، جاجیم. در مجموع چنین به نظر می رسد که با توجه به این واقعیت که اقتصاد ایران با عرضه بالای نیروی کار و بیکاری دو رقمی و محدودیت منابع مالی مواجه است، توسعه مشاغل خانگی به علت ساختار ساده و زودبازده و نیاز اندک به سرمایه می تواند در فعال کردن بازار کار نقش آفرین باشد. ۹- برگزاری دوره های آموزشی در برخی از روستاها همچون خیاطی، هنرهای دستی، قالیبافی و..... تربیت و آموزش زنان و مردانی از روستا به عنوان مددکار ترویجی که به شکل داوطلبانه به ارایه

کمک های فکری، فنی و مشاوره ای به روستاییان در زمینه های مختلف می پردازند. ۱۰- برگزاری سمینارها، نمایشگاه ها و بازدیدهایی برای کشاورزان و روستاییان و ارایه محصولات و صنایع دستی این زنان در این نمایشگاه ها. ۱۱- معرفی و تشویق تولید کنندگان برتر و نمونه زن در سطح روستا و جامعه. ۱۲- حمایت از این افراد با اعطای وام. (رهامی، ۱۳۹۹: ۹۴)

نتیجه گیری

• نقاط قوت

- فرد زندانی ضمن پرداختن به امور جاری خانواده می تواند به تولید محصول یا ارائه خدمات در محیط خانه بپردازد.
- حمایت از زنان سرپرست خانوار و فارغ التحصیلان دارای مهارت، فاقد سرمایه و نیز کسانی که مشکلات جسمی و حرکتی دارند، ایجاد کند.
- کاهش حجم ترافیک و رفت و آمدهای درون و برون شهری.
- صرفه جویی در مصرف انرژی و کمک به بهبود وضع محیط زیست به عنوان آثار مثبت این طرح.
- صرف یا کاهش بخشی از هزینه تمام شد شده تولید از جمله رهن، اجاره محل آب، برق، گاز، تلفن.

• نقاط ضعف

- مانعی در راه ارتقای سطح فناوری در بخش تولیدی می شود.

- به جای گسترش فرصت شغلی برای نیروهای تحصیل کرده و کارآمد زندانی، فرصت هایی را در اختیار نیروهای غیرماهر قرار می دهد.
- عدم شفافیت بخش تولید را گسترش می دهد.
- موجب تزریق پول بیشتر به اقتصاد می شود.

● فرصت ها

- کمک به رسمی کردن بخشی از فعالیتهای اقتصاد غیر رسمی که در خانه ها انجام می شود، و لذا امکان گردآوری آمار از این بخش و به تبع آن برنامه ریزی بهتر فراهم می شود.
- افزایش توان رقابتی بنگاهها از حیث ایجاد سازوکار خوشه ای و طبعاً بخشی از این خوشه ها را کسب و کارهای خانگی تشکیل می دهند.
- توجه بیش از پیش دولت به ساز و کارهای تامین اجتماعی افراد شاغل در کسب و کارهای خانگی.
- ایجاد ظرفیت و بازار جدید برای مبادله کالاها و خدمات خانگی در بازار کالاها و خدمات کشور.
- ساماندهی مشاغل و کسب و کارهای خانگی و کمک به اشتغال افراد کم درآمد.

(میر شفیعیان، ۱۳۹۳: ۸۱)

● تهدیدها

- امکان تحت الشعاع قرار گرفتن و سرایت مسائل کسب و کار خانگی و وارد نمودن آسیب به روابط نهاد خانواده برای فرد زندانی
- ناهمسازی فضای مسکونی با فضای کسب و کار وبالطبع، سلب آرامش افراد و امکان بروز اختلاف نظر میان خانواده ها.
- افت تحصیلی فرزندان خانوارهای زندانیان
- عدم تکافوی توان مالی دولت به پوشش کامل اجتماعی و حمایت از کسب و کارهای خانگی.
- ایجاد انتظار و توقع کسب و کارهای خانگی از دولت و با توجه به محدود بودن امکان بروز نابسامانی و نارضایتی وجود خواهد داشت. (اسدی، ۱۳۹۵: ۵۲)

منابع و مآخذ

الف) کتاب ها

- اسدی، احمد، (۱۳۹۵)، پیش به سوی جایگزین‌های نوین، نقدی بر مجازات حبس، چ اول، تهران، انتشارات کوهسار.
- آشوری، (۱۳۹۸) محمد، جایگزینی‌های زندان یا مجازات‌های بینابین، تهران نشر گرایش.
- توسلی، غلام‌عباس، (۱۳۹۹)، مشارکت اجتماعی در شرایط آنومیک، چ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- حاجی تبار فیروز جایی، حسن، (۱۳۹۶)، جایگزین‌های حبس در حقوق کیفری ایران، چ اول، تهران، انتشارات فردوسی.
- حسینی، سید محمد، (۱۳۹۸) سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، ن چاپ ششم، نشر سمت.
- خلیلی، مهدی و دیگران، (۱۳۹۶) جرم، زندان و مجازات‌های جایگزین، چاپ اول انتشارات آمه.
- دانش، تاج زمان، (۱۳۹۵) مجرم کیست؟ جرم‌شناسی چیست؟ تهران، چاپ نهم کیهان.
- داوودی گرمارودی، هما، (۱۳۹۶) اندیشه مجازات و عوامل مؤثر بر حجم جمعیت کیفری، در همایش راه کارهای کاهش جمعیت کیفری زندان، مجموعه مقالات، تهران، چاپ اول، نشر میزان.
- رجبی، امین، (۱۴۰۰) شرح آیین نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، چاپ سوم، انتشارات دانشور.

- روت، میچل، (۱۳۹۸)، تاریخ عدالت کیفری، ترجمه‌ی ساناز الستی، چ اول، ج دوم، تهران، نشر میزان.
- رهامی محسن، (۱۳۹۹) اقدامات تأمینی و تربیتی، چاپ اول نشر میزان.
- سخاوت، جعفر، (۱۳۹۵)، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- مارتینز، رنه، (۱۳۹۶)، تاریخ حقوق کیفری در اروپا، ترجمه‌ی محمدرضا گودرزی بروجردی، چ دوم، تهران، انتشارات مجد.
- میرشفیعیان، سید مهدی، (۱۳۹۳) جامعه و نظم عمومی (پلیس و اجتماع)، چاپ گیتی.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید، (۱۳۹۷)، دانشنامه جرم‌شناسی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۹۳)، تقریرات علوم جنایی، نشر دانشگاه شهید بهشتی.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۹۷) تقریرات درس جرم‌شناسی (اصلاح و درمان مجرمین)، دوره دکترا، دانشگاه تربیت مدرس.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، (۱۳۹۲) زندان، درمانگاه بزهکاری و بزهکاران؟ دیپاچه مترجم برای ویراست سوم، مندرج در کیفر شناسی، برنا ربولک.
- وائلی، احمد، (۱۳۹۷) احکام زندان در اسلام، ترجمه‌ی محمدحسن بکایی، چ اول، تهران، نشر فرهنگ اسلامی.
- ولد، جرج و همکاران، (۱۳۹۷)، جرم‌شناسی نظری، ترجمه‌ی علی شجاعی، چ سوم، تهران، انتشارات سمت.

ب) مقالات و جزوات

- بلارک، اصغر، غلامی، حسین، علی بابایی، محمد علی، (۱۳۹۷)، اصلاح و درمان بزهکاران، آموزه های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۶
- بهمنی فخر، صابر، (۱۳۹۹)، بازپروری اسلامی و عادلانه مجرمان، الزامی غیرقابل انکار، فصلنامه رهیافت های نوین در مطالعات اسلامی، دوره دوم، شماره دوم
- تدین، عباس، (۱۳۸۷)، «نظارت الکترونیکی گامی به سوی جایگزین های حبس»، مجله ی حقوقی دادگستری، دوره ی جدید شماره ی ۶۴.
- توسلی، غلام عباس، (۱۳۸۶)، «زندانیان و مسأله ی مشارکت»، نامه ی علوم اجتماعی، شماره ی ۹. ۱۰ پاییز و زمستان.
- حاجی ده آبادی، محمد علی، (۱۳۸۸)، اصلاح مجرمان در سیاست جنایی تقنینی ایران، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۹، شماره ۳.
- حاجی ده آبادی، احمد، (۱۳۹۰)، «تأملی پیرامون مجازات حبس در نظام حقوقی اسلام»، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، شماره ی ۴، سال سوم.
- خلیلی، محسن، (۱۳۸۴) روابط مجمع تشخیص مصلحت نظام و قوه مجریه در چهارچوب بندی برنامه توسعه همه جانبه، نشریه حقوق اساسی، سال سوم، شماره ۴.